

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА
Верховний Архієпископ Києво-Галицький

Вих. ВА 19/016

Аркуш 1 із 11-ти

НАША СВЯТА СОФІЯ
Послання Блаженнішого Святослава
з нагоди століття відновлення соборності українського народу
та його держави

**Високопреосвященним і Преосвященним Архієпископам та Митрополитам,
боголюбивим єпископам, всечесному духовенству,
преподобному монашеству, возлюбленим братам і сестрам,
в Україні та на поселеннях у світі суцям**

Мудрість розумного – свій шлях знати.

Приповідки 14, 8

Дорогі в Христі!

Вступ

1. Пильно проймаючи поглядом століття, яке минуло з часу відродження соборності українського народу та його держави, ми споглядаємо предвічний Божий задум щодо них і нашої святої Церкви. Ми відчуваємо, що стоїмо на порозі нової епохи, повної несподіваних викликів. Ці новітні виклики спрямовані до всіх людей. Людство входить у цілковито незвіданий – невідомий і тривожний, але сповнений надії – етап глобальних перетворень: релігійних, культурних, економічних, технологічних і суспільно-політичних. Особливо ж гостро ці нові виклики відчуваємо ми, діти і спадкоємці Київської Церкви.

2. У новітньому контексті нашого духовного та культурно-національного буття щиро запрошуюю кожного скерувати очі власного серця і ума до Божественної Премудрості. Цю Премудрість у Різдві Христовому предвічний Отець являє світові у своєму воплощеному Сині та відкриває у Святому Дусі. У цій Божественній Софії, Премудрості Божій, ми бачимо глибоку мудрість нашого національного та державного буття – Софії Київської, що є іконою та воплощенням Премудрості Божої. Софія, Премудрість Божа, прийшла на київські пагорби з Володимировим хрещенням і лягла в основу всієї київської цивілізації. Ідеться про євангельські цінності та моральні принципи, що осяяли культуру наших предків і стали міцними

підвалинами для об'єднання українського народу та розвитку нашої державності. Дивовижним втіленням, непорушною святинєю Премудрості Божої стала Свята Київська Софія, собор, що донині є промовистим символом первинної цілісності й повноти єдиної та неподільної Київської Церкви.

3. Упродовж тисячолітньої історії ця мудрість залишалася фундаментом софійної цивілізації київського християнства, основою державотворчих прагнень нашого народу, коліскою його моралі. Отож збагнути нашу мету й відповідальність у новітній час – означає зробити Софію Київську видимою, живою та діяльною. Ця Премудрість є дороговказом для особистого життя, способом здійснення морального та політичного вибору. Саме вона, за силою і діянням Святого Духа, є джерелом національної снаги та відповіддю на актуальні запити сьогодення, на нові виклики: тобто проектувати, втілювати цю Божу Премудрість нашими вчинками в нові часи – означає прокладати українському народові шлях у майбуття.

Софія Київська – християнський фундамент українського народного буття

4. У своїх спасенних стражданнях, смерті та воскресінні наш Спаситель здійснив остаточну перемогу над самою смертю та її причиною, гріхом, і дарував світові мир, що перевершує всяке розуміння (пор. Фл. 4, 7). Премудрість Божого задуму виявилася в незбагненній красі жертвовної любові самого Творця. Адже Він через власного Сина у Святому Дусі довершив таїнственне спасіння людства, визволивши його з полону гріха та вічної смерті. Церква Христова – таїнство Божої звитяги, що покликане крізь віки лунати переможним співом, сягаючи водами святого хрещення та животворною благодаттю всіх часів і народів. Ми, християни, – відгомін Його перемоги, живий образ Його відвічної та всеблагої Премудрості, яка раз і назавжди замешкала поміж людьми, торуючи шлях окремій людині та цілим народам до незглибимих обширів Божої любові через сповіщення людству Христа розп'ятого – «Божої могутності і Божої мудрості» (1 Кор. 1, 24).

5. «Безвісною ж бо до часу і затаєною Премудрість Божа була од ангелів і людей, не як не існуюча, а як прихована, щоб виявитись наприкінці віку»¹, – писав був київський митрополит Іларіон. Коли ж для нашого народу настала визначена Божим промислом «повнота часів» (Гал. 4, 4), відгомін тієї спасенної проповіді залунав на київських пагорбах. Він сягав глибини сердець наших пращурів, просвітлював їхні уми та скріплював волю, з множини формував єдність і цілісність. У хрещальних водах Володимирової купелі Премудрість Божа воплотилася в тіло нашого національного буття – стала кров'ю і плоттю історії українського народу. Звідси щедро почало бити єдине джерело Світла та Істини для об'єданого Божою благодаттю люду. Із цього джерела наші предки черпали знання, і це дозволяло їм формувати передане нащадкам розуміння себе та світу. Із цього джерела зродилася

наша тотожність – церковна, національна та державна. Завдяки цьому джерелу сформувалися ціннісні засади організації особистого та суспільного життя. На них упорядковувалися господарство, навчання та виховання молоді. Нові засади визначили ставлення до родини, нужденних і чужинців, розуміння справедливості та краси, суспільної відповідальності й турботи про спільне благо. Тут гартувався ратний дух українського війська та формувався ціннісний кодекс українського воїна – захисника рідної землі. Звичне та буденне набувало виміру сакрального та Богом явленого.

6. У сяйві Премудрості Божої, втіленої в долю нашого народу, формувалися засади внутрішнього устрою українського суспільства, етичні принципи його інституційної організації, зрештою – самі засади нашої державності. Звідси походить наше усвідомлення соціальної справедливості та покликання влади служити інтересам народу й захищати його добробут. У лоні Софії Київської сформувалися наша культура, наша книжна мова, визначився напрям нашого розвитку. Київська Церква не була заручницею політичних інтересів державної влади чи слугинею могутніх світу цього, бо не грішила обожненням світського правління. Вона залишалася душею і сумлінням свого народу, навчаючи його оцінювати земну владу відповідно до того, наскільки ця влада служить Божій правді та вічному закону Творця. Саме так, у світлі Софії Київської та добра Божого люду, була оцінювана «Руська правда» великого князя київського Ярослава, недаремно званого Мудрим. Та сама Церква і понині збирає в єдине ціле дітей однієї Істини, однієї Мудрості, однієї Софії. Так на кручах Славути-Дніпра Божа Премудрість «дім собі збудувала» (Прип. 9, 1), заклала в серцях наших пращурів непохитні ціннісні основи для впорядкування нашого сьогодення та побудови спільного майбуття. Премудрість Божа стала Мудрістю – Софією – Київською, що сформувала основи нашої цивілізації.

7. Упродовж століть звідси силою і діянням Святого Духа впливали струмки Божественної благодаті, що зрошували й навколишні землі. Саме звідсіля, із Софії Київської, життєдайні промені Божої Премудрості просвітили всі околиці Київської держави. Приймавши, однак, благодать хрещення, не всі вони стали здатними цілком преобразитися глибиною Божої Премудрості і так, як у Києві, у її світлі будувати свою церковну тотожність та суспільні інститути. Навіть коли вони імітували, а часом і посідали собор Премудрості Божої в Києві, своє буття визначали агресивністю кочовиків-завойовників, за словами апостола Павла: «Маючи вигляд благочестя, сили ж її відреклися» (2 Тим. 3, 5).

Київська Церква – ікона Божественної Премудрості

8. Нерукотворним храмом Божої Премудрості на берегах древнього Борисфену стали душі наших пращурів, серцем софійної цивілізації – престол київських

митрополитів. Храм Святої Софії Київської, Премудрості Божої, втілив у собі мудрість наших предків, осяяну Божою істиною, і став «дивом і славою на всі навколишні країни»ⁱⁱ. Упродовж століть тут звершувалося таїнство спасіння нашого народу. «Ріки води живої» (Ів. 7, 38) текли з цього храму до серця й розуму кожного українця. Наші прадіди отримали благодать із духовної спадщини святого всехвального апостола Андрія Первозваного, святих слов'янських просвітителів Кирила та Methodія, блаженної Ольги, княгині Київської. У визначений Провидінням час завдяки усвідомленій волі святого рівноапостольного великого князя Володимира наші пращури стали учасниками хрещальної купелі. Відтоді Божественна Премудрість – одвічна Істина – просвітлює наш шлях. А собор Святої Софії залишається вірним свідком освяченої цією благодаттю єдності Київської Церкви.

9. Неподілена Київська Церква, перебуваючи в повному сопричасті зі стародавніми Церквами Рима та Царгорода, стала для нас вірним шляхом до вселенського братства християнських народів. Її народження не було затьмарене братніми роздорами. Її містична пам'ять несе в собі повсякчасний літургійний спомин неподіленого розбратом християнства першого тисячоліття. Її місія – вірно втілювати в собі Божий задум спасіння людини поміж «єдиним Божим народом у краю на київських пагорбах»ⁱⁱⁱ, як про це нам пригадував Блаженніший Любомир, та служити вселенській єдності всіх християн. Її євангельський благовіст мелодійно лунав у повній симфонії з голосами стародавніх апостольських Церков, аби єдина Істина неподільної Христової Церкви просвітлювала цілий світ, вірно виконуючи заповідь самого Спасителя «щоб усі були одно» (Ів. 17, 21). Софія бо – символ нездоланної єдності та мудрості, що сягає високо понад мури тимчасових непорозумінь і роздорів.

10. Софійна Церква – свята земля примирення та порозуміння, завжди відкрита до вселенської єдності розпорощених по світу дітей Божих. Бо Премудрість Божа не знає меж, вона єдина та обіймає всіх і все, «протягається від краю і до краю та керує всім доладно» (Мудр. 8, 1). Саме тому сьогодні, як і тисячоліття тому, наша Київська Церква залишається в повному сопричасті з намісником апостола Петра, покликаним самим Спасителем служити єдності Його Вселенської Церкви та цілісності відкупленого Божого люду. Разом із єпископом Рима наша Церква перебуває в сопричасті з іншими Східними Церквами. У цьому відкривається особливе єкуменічне покликання нашої Церкви – свідка неподіленого християнства та мучениці наших часів.

11. Ісповідник віри, довголітній в'язень сталінських таборів патріарх Йосиф Сліпий залишив невмирущий маніфест ідентичності нашої Церкви як спадкоємниці та правонаступниці повноти київського християнства. Цим маніфестом є величний собор Святої Софії у Римі, золотий ювілей освячення якого ми святкуватимемо 2019 року. Зведення римської Софії разом із заснуванням Українського католицького

університету є свідченням живої та діяльної Софії Київської, виявленої в самому існуванні Української Греко-Католицької Церкви-мучениці як в Україні, так і на поселеннях. Безсмертне послання патріарха Йосифа «Urbi et orbi» (Вічному місту і світу), викарбуване на фронтоні університету: «Истина й любов до науки собирає в розсіянні сущих». Будуючи собор Святої Софії в Римі, освячуючи його разом зі святим папою Павлом VI, цей подвижник Христової віри споглядав Софійський собор у Києві як материнський храм нашої Церкви, в якому молилися і його великі попередники. Київський храм патріарх Йосиф бачив видимим собором невидимої Софії, церковної та національної мудрості, що перетривала тисячоліття в тілі й крові його рідної Церкви, а сьогодні переможно сяє на всю Україну та весь світ. Патріарший собор у Римі є промовистим символом вселенськості Софії Київської, втіленням жаги українського серця до повноти єдності в Христі, дарованої нашому народу в хрещальній купелі князя Володимира. Він є знаком невмирущості осяяного Божою благодаттю українського духу – того самого, що його власним життям втілював патріарх Йосиф.

12. Великий ісповідник віри смиренно заповідав своїм нащадкам: «Поховайте мене в нашому Патріаршому Соборі Святої Софії, а як воплотиться наше видіння і постануть на волі наша Свята Церква і наш Український нарід, занесіть мою домовину, в якій спочину, на рідну Українську Землю... Якщо такою буде воля Божа і бажання Українського Божого люду, складіть мою домовину в підземеллях оновленого собору Святої Софії»^{iv}. Патріарх Йосиф відчував, що Божественна Мудрість нагадує про завдання відновити первісну єдність нині поділеної Київської Церкви. Лише тоді ми побачимо воістину оновлений собор Святої Софії в Києві. Доки цієї єдності ще немає, жодна із Церков-спадкоємиць цієї Церкви не може одноосібно посідати стародавній собор Премудрості Божої, Софії Київської. Він має радше бути місцем зустрічі всіх нащадків софійної Київської Церкви, бути нагадуванням, закликком, будителем і надією на наше поєднання в Христі.

13. Через проповідуване слово Премудрість Божа проникала до серця кожного, формуючи нерозривну єдність, нездоланну спільність великої родини, поглядом зверненої до непорушної святині – Софії Київської. Наша Церква словом і ділом навчала своїх вірних дітей відважно брати на себе відповідальність за долю всього народу, за нашу державу. Вона завжди була державницькою та державотворчою, безупинно наголошуючи на ціннісних принципах функціонування державних і суспільних інститутів, обґрунтування яких шукала значно глибше – у скарбниці Премудрості Божої. Натхнений її мудрою традицією, праведний митрополит Андрей Шептицький писав: «Церква, зрозуміла як інституція чисто національна, що обіймає тільки один народ і відлучає його від усіх інших, стає орудником до підтримування роздору, підсичує національні пристрасті та допомагає до гніту інших націй. Вона веде до боротьби, а не до миру; до розлуки, а не до з'єднання, отже й не є Христовою»^v. Софійне мислення нашої Церкви повсякчасно скеровувало її синів і

доньок до подолання внутрішніх непорозумінь, до об'єднання зусиль, до консолідації українського народу, гуртуючи навколо завжди дійсних євангельських цінностей. Софія – мудрість втіленої в особисте та суспільне життя Істини, що творить архітектуру історичного буття народу, дозволяє в гаморі поколінь і цивілізацій закріпити інституційне оформлення його самобутності, «збудувати Рідну хату»^{vi}.

14. У затишку софійної традиції київського християнства сформувалася особлива літургійна, богословська, духовна та канонічна спадщина. Ця багата духовна культура все ще, на жаль, мало вивчена та досліджена. Сьогодні ми разом із нашими православними братами, співспадкоємцями Київської Церкви, покликані заново відкрити цей наш спільний скарб, досліджувати та розвивати його як дорогоцінний фундамент нашого духовного єднання. Київському благочестю понад усе властива увага до серця людини як її найглибшого виміру, в якому сконцентровані здатність відчувати та осмислювати дійсність і приймати рішення під натхненням Святого Духа. Саме там Премудрість Божа трудиться над відновленням у людській істоті затьмареного колись первообразу. Відтак серце людини, як і навколишня дійсність, вимагає ціннісно-орієнтованого розвитку. Ідеалом сформованої за таких умов аскези стає фізична праця, що дозволяє людині відчувати себе ближчою до сотвореного світу та водночас спонукає приймати відповідальність за нього. Із людського серця – «безодні, усіх вод і небес ширшої»^{vii} – Премудрість Божа сягає всього внутрішнього світу людини усвідомленим відчуттям відповідальності за іншого. Важка праця стає ціннісним ідеалом, знаряддям соціального служіння.

15. Відповідальність за спільне благо та служіння нужденним залишаються двома визначальними рисами соціального виміру київського благочестя. Ми знаходимо численні свідчення про них у житіях великих святих нашої землі, зокрема преподобного Теодосія Печерського та інших подвижників із «Києво-Печерського патерика». Цей вид благочестя формує властивий нашій духовній культурі образ відновленої Духом Святим людської особистості – *святиця як носія та свідка* Божественної Премудрості. Молитва, праця та вчинки милосердя дозволяють людині стати живим втіленням незбагненої Мудрості самого Творця. Першим плодом софійної святості є духовний подвиг святих мучеників братів Бориса та Гліба. Із глибин цього особливого дару для нашого народу Божественна Премудрість проклала собі шлях до сердець незлічених мучеників за єдність Христової Церкви – як у часи гоніння Київської Церкви в Російській імперії, так і в часи комуністичного терору ХХ століття: їхня «мученицька кров свідчить перед небом і землею про непохитну вірність Богові»^{viii}. У серці, в якому замешкала Божа Премудрість, євангельські принципи стають життєвими орієнтирами для нашого сьогодення, а звідтіля, з келії власного серця, прямують у широкий світ, щоб його преобразити, привести людське суспільство у відповідність до об'явлених цінностей. Так упродовж століть Київська Церква, вірна своїй спасенній місії, освячує Божою благодаттю серце

кожного українця та всього народу, яскраво сяючи перед світом дивовижною іконою Божественної Премудрості.

Софія Київська – ціннісна парадигма побудови державності та суспільних інститутів українського народу

16. Етика суспільних відносин, сформована в контексті софійної логіки нашої історії, визначає особливе місце для провідника народу. Функція державної влади та суспільного проводу в київській традиції набуває властивих саме їй ознак. У «Повчанні» Володимира Мономаха легко помітити: великий князь не керується у своїй діяльності лише власним інтелектом і загальнолюдським досвідом. Він шукає Божих орієнтирів, мудро визнаючи примат Божественного Промислу над власною волею. Влада – це передусім служіння, що спонукає до турботи про довірений Богом люд, особливо ж про вдів і сиріт, про убогого та немічного. Лінощі – чи не найбільший із гріхів. Кожна людська діяльність має бути невтомною й осяяною Божою благодаттю. Саме тому князь звертається в молитві до Бога з проханням зміцнити його серце мудрістю. Моральні та богословські чесноти лежать в основі його особистого життя та суспільного служіння: «А се вам основа всього: страх Божий майте вище над усе»^{ix}. Князь не узурпує влади, дарованої йому Всевишнім для захисту рідної землі та забезпечення добробуту підлеглих. Він покликаний мудро нею розпоряджатися задля миру та злагоди в країні. У нашій софійній системі цінностей саме Божий народ залишається носієм Божої Премудрості, а відтак – голосом, здатним нагадувати князеві про його священну місію та застерігати від зловживання владою.

17. Упродовж століть світло Христового Євангелія щедро осявало кожен вимір життя та побуту нашого народу. Слово Боже заклало ціннісні засади суспільних і державних інститутів, поглиблювало розуміння свободи та гідності людської особи, прав і обов'язків громадян, відповідальності влади, допомагало узгоджувати громадську та господарську діяльність із об'явленими істинами. Важливим відгомном Божої Премудрості в історії українського народу, підхопленим Київською Церквою, є беззаперечна повага до знань. Митрополит Андрей якось відзначив: «Всі українці високо цінують науку та освіту»^x. Сам митрополит і його наступники докладали чималих зусиль, щоб в українському народі не згасла жага до мудрості. Адже знання провадять до глибшого розуміння себе самого та довколишнього світу, дозволяють людині плідно взаємодіяти з дійсністю. Наука та освіта допомагають народові захистити свою самобутність, вберегти власну душу, творити квітуче майбуття. Просвіта є запорукою економічного розвитку та соціального прогресу. Однак лише тоді, коли керується істинними цінностями. «Якщо любиш прибуток, шукай його пристойним шляхом», – писав Григорій Сковорода^{xi}. Входячи в людську дійсність, Божа Премудрість просвітлює уми та скеровує людську волю до правильної дії, допомагаючи мудро керувати довіреним їй скарбом Божого творіння.

18. Особливим чином наш народ і його Церква стали свідками воплощення у власну історію Премудрості Божої в невимовних стражданнях і гоніннях, з вірністю та гідністю перенесених заради Христа та Його справедливості. Ми – Церква мучеників за Божу Істину. Випробовування, що рясно спадали на долю українського народу, ставали місцем об'явлення Божої сили та мудрості. Вони зіткали нашу самотність, визначили нашу ідентичність. Ми бо не проповідуємо мудрість цього світу, а власною історією автентично звіщаємо «мудрість Божу в тайні, закриту, що її Бог призначив перед віками нам на славу» (1 Кор. 2, 6). Це та сама таїна Божественного задуму, що явилася світові з висоти хреста та осяяла його світлом Христового воскресіння. Це та мудрість, що дарує повноту життя і долає саму смерть.

19. Світлої пам'яті патріарх Йосиф Сліпий у своєму пастирському посланні до духовенства нашої Церкви, написаному ще в Красноярському краю, порівнює історію Церкви Христової з «хрестоносним походом» праведників і мучеників за Божу Істину. «А серед того хрестоносного походу окремих ряд становлять визнавці нашої Греко-Католицької Церкви... Там бачите і Ваших дідів і прадідів, батьків і кривих, численних Ваших духовних дітей, друзів і знайомих... За тими гідними, достойними і святими предками ступаєте і Ви зі своїми важкими хрестами, падаєте під ними не раз і не два, щоби знову повстати. Всі вони у Вашій боротьбі за Церкву та її єдність, у двиганні Вашого важкого хреста духом і молитвою з Вами!»^{xii} Софія Київська – це також мудрість нашого народу, що об'являється в час страждань і надає силу переобразити біль і смуток гонінь у невимовну радість вірності Христові, у духовну звитягу над силами страху та мороку, у тріумф воскресіння. Наша Церква завжди усвідомлювала свою місію перед власним народом і цілим світом сповіщати Євангеліє “і то не мудрістю слова” (1 Кор. 1, 17), а любов'ю до хреста Господнього, який для нас, що спасаємося, є “сила Бога”».

Софія Київська – дороговказ до вічної мети дітей Української Церкви та народу

20. Свою славнозвісну «Молитву про Божу мудрість» праведний митрополит Андрей Шептицький завершує проханням: «Дай мені ту мудрість, що мені та моему народові найбільше недостає. Дай мені мудрість правдивого вдоволення, правдивого щастя»^{xiii}. У цих словах наш великий праведник ніби звертає очі власного серця в те майбуття, яке ще слід вибороти молитовним подвигом і спільною наполегливою працею. Тут виявилася вся мудрість українського народу, котрий крізь столітні випробування дивиться вперед і впевнено прямує до повноти свого покликання бути «знаменом, піднятим перед народами» (Іс. 11, 12), бути народом Божим, що нездоланною надією торує шлях до власної обіцяної землі, до повноти Божої любові та миру. І дороговказом йому на цьому шляху зоріє Премудрість Бога, втілена в його історію, – наша Софія Київська.

21. Софія Київська – мудрість народу, що народився у благодатних водах Володимирового хрещення. Відтоді євангельські цінності лягли в основу властивого нам світогляду, стали нормами організації суспільного побуту. Плекання української родини як домашньої Церкви, що зберегла наше церковне життя впродовж років найсуворіших переслідувань, передавання віри батьків майбутнім поколінням як найдорожчого національного скарбу та навіть сам процес державотворення в нашій історії пройняті сяйвом Божої Премудрості. Її світло вчить нас любити свій народ і його соборну державу, а водночас збуджує свідомість того, що ми, за словами апостола Павла, є небесними громадянами і тут, у цьому світі, постійного місця не маємо, а смиренними паломниками прямуємо до нашої Небесної Батьківщини (пор. Фил. 3, 20). Саме ця висока мета й покликання кожної людини дозволяють нам правильно оцінювати дочасне життя та добре готуватися до вічності. На шляху до Небесної Батьківщини ми покликані втілювати Софію Божу в нашу українську дійсність, будувати справедливий світ, творити цивілізацію миру та любові.

22. Дорогі в Христі брати і сестри! Упродовж своєї тисячолітньої історії наша Церква та наш народ уповні пережили у своєму тілі досвід пасхального таїнства нашого Спасителя. Ми пройшли крізь важкі терпіння, неодноразово пережили смерть і воскресіння. Перемогу та радість воскресіння ми бачимо на власні очі у вільній, незалежній та соборній Україні. Сьогодні, вкотре дивлячись в очі завойовникам, ми запитуємо в Господа: «Для чого Ти нас воскресив? Яким є Твій Промисел щодо нас?» На ці запитання Божественна Премудрість дає нам відповідь нашою власною Софією Київською! Сьогодні ми, як і тисячу років тому, щоразу глибше усвідомлюємо себе як помісна і водночас глобальна Київська Церква – Церква українського народу в єдності з наступником апостола Петра, як невід’ємна складова соборної Вселенської Церкви з місією об’єднання всіх християн. Ми впевнено прямуємо до повноти Божого Царства. У наших витоках – *наші* цінності, *наш* спосіб мислення та діяльності, *наша* традиція та стратегія розвитку, *наш* досвід. Наша спільна пам’ять, наше вповні відкрите серце та дружня рука, простягнута до православних братів, наш шлях у майбуття, наша мудрість – це наша Софія, Софія Київська.

23. Ця Мудрість Церкви та народу є запорукою нашої перемоги, нашої снаги та невмирущості. Саме вона в силі й благодаті Святого Духа проведе нас через відповідальний вибір у цьому році, оновить і зміцнить нашу державу та забезпечить перемогу й мир, розвиток і процвітання українського народу. Софія Київська є тією внутрішньою силою, яка без тривоги та страху веде наш народ у майбутнє особливим цивілізаційним шляхом. За своєю природою вона є універсальною – великою цінністю людства, що допомагає всім народам входити в нову епоху не з порожніми руками, а з Вічною Мудрістю, яка лежить в основі історії. Наша Софія Київська є її автентичним відблиском, вічним сяйвом Божественного Промислу, що відкриває нам істину про людину та її призначення у всесвіті.

Пресвята Богородице, Престоле Премудрості, Київська Оранто та наша Нерушима Стіно! Веди нас, небесних громадян, дорогами цього земного буття до нашої Небесної Батьківщини!

Дано в Києві,
при Патріаршому соборі Воскресіння Христового,
у свято Обрізання Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа та
Святого Василя Великого, архієпископа Кесарії Каппадокійської,
14 січня 2019 року Божого

ⁱ Іларіон Київський. Слово про закон і благодать / Іларіон Київський // Філософська думка. – 1988. – № 4. – С. 89-101.

ⁱⁱ Там само.

ⁱⁱⁱ Блаженніший Гузар Любомир. Один Божий народ у краї на київських пагорбах: Слово Блаженнішого Любомира, Митрополита Києво-Галицької митрополії Української Греко-Католицької Церкви з нагоди започаткування повернення осідку митрополита до Києва, 13 квітня 2004 року // Благовісник Верховного Архієпископа Української Греко-Католицької Церкви Блаженнішого Любомира кардинала Гузара. – 2004. – № 4. – Львів: Друкарські куншти. – С. 161-168.

^{iv} Патріарх Сліпий Йосиф. Завіщання// Будьмо собою! Життя і Заповіт патріарха Йосифа Сліпого. – Львів: Видавництво УКУ, 2017. – С. 70.

^v Митрополит Шептицький Андрей. Правдива віра: Пастирське послання до вірних на Буковині // Про Віру: Вибрані послання Митрополита Андрея та Патріарха Йосифа Сліпого. – Львів: Артос, 2013. – С. 22.

^{vi} Митрополит Шептицький Андрей. Наша Державність. Як будувати рідну хату. – Львів: Артос, 2010.

^{vii} Сковорода Григорій. Книжечка про читання Святого Письма, названа «Жінка Лотова». У 2-х т. // Трактати, діалоги, притчі, переклади, листи / За ред. Олекса Мишанич. – Т. 2- Київ: УНІГУ & НАН України, 1994. – С. 34-60.

^{viii} Стихира з Вечірні Неділі всіх святих українського народу.

-
- ix Повчання Володимира Мономаха (за Лаврентіївським списком) // Золоте слово. Хрестоматія літератури України-Руси епохи Середньовіччя IX – X століть. Кн. 2 / За ред. проф. Василя Яременка. – Київ: Аконіт, 2002.
- x Митрополит Шептицький Андрей. Божа Мудрість, I том // Твори морально-аскетичні. Том XLV-XLVII. – Рим: Видання УКУ імені Св. Климента Папи, 1978.
- xi Сковорода Григорій. Розмова, названа алфавіт, або буквар миру. – Київ: Наукова думка, 1983. – С. 200–249.
- xii Патріарх Сліпий Йосиф. Пастирське послання до духовенства «Про становище духовних та вірних Української Греко-Католицької церкви після 1946 року та закликом бути стійкими під час переслідувань» // Про Віру: Вибрані послання Митрополита Андрея та Патріарха Йосифа Сліпого. – Львів: Артос, 2013. – С. 104.
- xiii Митрополит Шептицький Андрей. Молитва про Божу Мудрість // Молитовник “Прийдіте поклонімся”. – Львів: Свічадо, 2004. – С. 74.